

Галунько В.М.,

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри історії та теорії держави і права

Херсонського державного університету

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Конституція України засвідчує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найбільшою соціальною цінністю. [1]

У сучасній міжнародній юриспруденції незаперечним є принцип поваги прав і основних свобод людини, під яким розуміється, що держави зобов'язані заохочувати та розвивати ефективне здійснення громадських, політичних, економічних, соціальних, культурних та інших прав і свобод, які впливають з гідності, притаманної людській особі, і є істотним для її вільного та повного розвитку. Вони повинні: по-перше, визвати загальні права й основні свободи, поважати права всіх осіб, їх повну можливість фактичного користування правами людини; по-друге, такі дії повинні базуватися на цілях і принципах, що викладені в Статуті ООН, Загальній декларації прав людини та інших міжнародних актах з прав людини. [2]

Такі підходи вчених цілком природні, оскільки мова йде про взаємовідносини людини і держави, про межі юрисдикції держави над особистістю і ступінь її свободи: про захист людини. Зокрема від свавілля самої держави. Все це переважною мірою стосується й перебудови взаємовідносин суб'єктів владних повноважень з іноземцями та особами без громадянства. Все частіше правники різних галузей права застосовують дефініцію "людина" замість більш спеціальних "громадянин", "іноземець", "апатрид", "біженець", "трудівник-мігрант" тощо. На наш погляд, у сфері прав людини всі і спеціалізовані категорії втрачають свій позитивний зміст. Практично бідь-яка держава та її право повинні захищати передусім саме невід'ємні права людини, а вже потім визначатися з її спеціальним статусом.

У теорії права довгий час домінувала точка зору на проблему встановлення прав людини, відповідно до якої вона визначалась виключно в рамках конкретної країни. [3]. Такі погляди будувались як на об'єктивних факторах-історичних, національних, етнічних, економічних відмінностях розвитку конкретної країни, так і на суб'єктивних: наприклад, у радянській юридичній доктрині визнання людини суб'єктом міжнародного права розглядалось як спроба втручання у внутрішні справи держави. [4]

Проте у свідомість світового товариства дедалі ширше проникають ідеї природних невід'ємних прав людини, що служать підставою оцінки цивілізованості держави, її права бути гідним членом міжнародної спільноти. Відповідно теорія права та міжнародна практика все частіше доводить, що індивід має міжнародні права та обов'язки.

З доктринальної точки зору найбільш влучно проблему забезпечення прав і свобод людини, на наш, погляд сформулював Р.А.Мюллерсон, який стверджував " ці права і свободи мають бути забезпечені людині і в західній, і в східній державі, як у мусульманському, так і в християнському суспільстві, вони не мають залежати навіть від того, чи йдеться про економічну розвинену країну або про державу світу, яка розвивається. Право людини на життя й особливо оголошення міжнародним злочином геноциду, заборону тортур або інших форм негуманного, принижуючого людську гідність положення, прав на визнання правосуб'єктності будь-якого індивіда, заборону дискримінації за ознаками мови, статі тощо й особливо - протиправність расової дискримінації та її крайньої форми - апартеїду, -ці та деякі інші права і свободи притаманні будь-якій людині у сучасному світі. Держава зобов'язана забезпечити кожному індивіду реалізацію цих прав. Не дотримуючись цих обов'язків, вона діє протиправно, особливо якщо "узаконює" у своєму внутрішньому законодавстві негуманні нормативно-правові акти, тому, що її дії щодо людини у даному разі порівнюються не з її національними законами, а й з міжнародними нормами і стандартами" [5].

З практичного боку, міжнародна спільнота вже виробила декларативний механізм захисту людини (зокрема іноземця, особи без громадянства) від неправомірних діянь держави. Будь-яка фізична особа може звернутися з позовом на порушення країною її прав і свобод у міжнародні органи - Комітет з прав людини; Комісією з прав людини, Європейський суд з прав людини, інші міжнародні органи за захистом своїх прав. Поряд з цим індивід несе і міжнародні обов'язки та міжнародну відповідальність за вчинення злочинів проти людства [4].

Наявні й більш радикальні погляди деяких вчених і політиків, які вважають: втручання міжнародної спільноти у питання захисту і забезпечення прав людини в окремій державі не є порушенням принципу невтручання у внутрішні справи. [6].

До найважливіших правових актів належить Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН на третій сесії 10 грудня 1948р. у Парижі. В ній проголошено широке коло прав і свобод людини, які підлягають визнанню і повазі, стосуються зокрема й іноземних громадян та осіб без громадянства. В статті першій зазначається, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах, наділені розумом совістю та повинні діяти один до одного в дусі братерства. Подальший зміст цієї Декларації буквально наповнений положеннями, які встановлюють права людини, зокрема права іноземців та осіб без громадянства.

Наведемо найбільш суттєві з них: кожна людина повинна мати всі права і свободи незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження або іншого становища, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить; кожна людина має право на життя на свободу й особисту недоторканість; кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності; всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом; кожна людина має право вільно пересуватися й обирати собі місце проживання у межах кожної держави; кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну; кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком; кожна людина має право на громадянство, ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства; кожна людина має право на такий життєвий рівень включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини; кожна людина має обов'язки перед суспільством, в якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особи, та деякі інші [7].

Для нашого дослідження важливе значення має більш спеціальний міжнародний правий акт Резолюція 40/144 генеральної Асамблеї ООН від 13 грудня 1985р.-“Декларація про права людей, що не є громадянами країни, в якій вони проживають”, яка побудована на викладених вище загальних положеннях прав людини та встановлює основоположні правила поведіння держав з іноземцями [8].

Преамбула зазначеного документу зобов'язує держави-учасниці Міжнародних пактів про права людини забезпечити задекларовані права без будь-якої дискримінації щодо громадян країни, де вони проживають. Ця Декларація деталізує права іноземців, які держава зобов'язана забезпечити.

Крім зазначених документів до основних міжнародно-правових актів у зазначеній сфері відносяться “Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права” [9] та “Міжнародний пакт про громадські і політичні права” [10], які були прийняті на XXI сесії Генеральної Асамблеї ООН 16 грудня 1966р. і Ратифіковані Україною 19 жовтня 1973р.

Ці міжнародно-правові акти є універсальними, такими, що проголошують базисні права й свободи, що стосується іноземців. Поряд з іншими положеннями в першому зазначається: “країни, що розвиваються, можуть належним урахуванням прав людини і свого народного господарства визначати, якою мірою вони гарантуватимуть визнані Пактом економічні права особам, які не є їх громадянами”, в другому на задану тематику зазначається, що іноземець, який законно перебуває на території будь-якої держави, може бути висланий

тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, має право на подання доводів проти свого вислання, а також на перегляд своєї справи компетентним органом.[9;10].

Європейська конвенція "Про громадянство" від 6 листопада 1997 р. поряд з іншими відзначає, громадянство означає правовий зв'язок між особою та державою без зазначення етнічного походження особи та встановлює право кожної суверенної держави визначати у своєму законодавстві, хто є її громадянином [11].

Основні формальні стандарти в сфері прав і свобод іноземців та осіб без громадянства висвітлені і в інших Європейських джерелах.

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.: [зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 2222- IV від 8 грудня 2004 р.]//Відомості Верховної Ради України.-1996.-№30.-С.141.

2. Міжнародне право: Основні галузі:[підручник для студ.вищих навч. Закл.,що навчаються за спец. "Міжнародне право", "Міжнародні відносини"] / [Буткевич В.Г., Войтович С.А., Григоров О.М. та ін.]; за ред.В.Г.Буткевича.-К.:Либідь,2004.-814.

3. Чехович С.Б. Міграційне право України: підручник/ Сергій Болеславович Чехович.-К.: Школа, 2003.-368с.

4. Міжнародне право: навч. посіб./[Буроменський М.В., Кудас І.Б., Маєвська А.А. та ін.]; заг.ред. М.В.Буроменський.-К.:Юрінком Інтер, 2005.-336.

5. Мюллерсон Р.А. Права человека: идеи нормы реальность/ Рейн Авоич Мюллерсон - М.: Юрид.лит. 1991.- 156с.

6. Тиунов О.И.Международное гуманитарное право: учебник/Олег Иванович Тиунов-М.: Норма-Инфа-М.,1999.-315с.

7. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948р.//Док.ООН/PES/217А.

8. Резолюція 40/144 Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1985г. "Декларация правах человека в отношении лиц, не являющихся гражданами страны, в которых они проживают ":Електронний ресурс// Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.-15 листопада 2008.-Режим доступу до Законодавство України: <http://zakonl.zada.gov.ua>

9. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966//Док.А/RES/2200А (XXI).

10. Міжнародний пакт про громадські і політичні права від 16 грудня 1966р.//Док. ООН А/RES /2200 А (XXI).

11. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 р.//Офіційник вісник України від 25 жовтня 2006р.-№41.-С.17.-720